

RUHSAL YAŞAMIN DOĞASI*

S. FREUD

Çeviren: Dr. İnci SAN**

I. RUHSAL MEKANİZMA

Ruhsal çözümlemenin tartışmasını felsefik düşünceye bırakıyoruz ama, sonuçlar yöntemi haklı çıkarmaktadır. Ruhsal yaşamdan bizim tanıyabildiğimiz iki şey vardır: bedensel organ ve onun sergilediği beyin (sinir sistemi); bir de bilinçli hareketler ya da eylemler ki bunlar bize aracısız aktarılır ve hiç bir tanımlama yoluyla bize daha yakından tanıtılamazlar. Bu ikisinin arasında yer alan hiç birşeyi tanımıyor ve bu iki uç arasındaki doğrudan ilişkiyi de bilemiyoruz. Bilseydik, herhalde bilinç-öncesi ve bilinç'te olan bitenleri de yerli yerine oturtur ve onları öğrenmek için bunca çaba harcamazdık. Ruhsal hayat, bir mekanizmanın görevini yüklenmiştir; bu mekanizma bir dürbün ya da mikroskop gibidir, çeşitli parçalardan kurulur, genişletilip uzatılabilir.

ID (ES):

Bu parçalardan ya da bölümlerden en eskisini biz "ES" diye adlandırıyoruz. İçeriği, doğumla birlikte gelen, kalıtsal olan herşeydir; geleneksel olarak saptanmış olanlar ve özellikle bedensel düzenlemeden doğan içtepilerdir. Bu içtepiler, ruhsal birer anlatım olarak karşımıza çıkarlar ama, formları bakımından bizim için en az tanınanlardır.

BEN (EGO, ICH):

Bizi çevreleyen gerçekler dünyasının etkisi altında ES'in bir bölümü, daha değişik ve özel bir gelişim geçirir. Temelde, sürtüşmeleri

* Abriss der Psychoanalyse (1938), Frankfurt 1959. Çeviri Birinci Kesim'den birinci ve ikinci bölüme aittir.

** Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsü Asistanı.

*** Bu bölüm ruhsal mekanizmanın en eski kısmıdır ve tüm yaşam boyunca en önemli bölüm olarak kendi yaşamını sürdürür. Psikanaliz işte bu bölüm üzerinde çalışır.

karşılamanın organları, bu sürtüşmelere karşı koruyan bir kabuk ve koruyucu olarak düzenlenen organizasyon, artık ES ile dış dünya arasında bir aracı görevi yüklenir. Ruhsal yaşamımızın bu kısmına da “BEN” adını veriyoruz.

BEN’in temel karakteristiği: Duyumların algılanmasıyla kasların devinimi arasındaki önceden kurulmuş ilişkide BEN, güdümlü, isteğe bağlı hareketlere karışabilir. “Kendini kabul ettirme” görevini, dışa karşı sürtüşmeleri ayırtetmekle (tanımakla), bu sürtüşmeler hakkındaki deneyimleri toplamakla (BELLEK), fazla güçlü sürtüşmeleri bertaraf etmekle (KAÇMA), orta güçteki sürtüşmeleri karşılamakla (UYUM) yerine getirir, ve nihayet dış dünyayı amaca uygun bir biçimde ve kendi lehine olmak üzere değiştirmeyi (EYLEM) öğrenir. Bunlar dışa karşı olan tutumdur. İç karşı ise, ES’e karşı, içtepilerin isteklerine egemenlik kazandırabilir, içtepilerin isteklerine doyuma ulaşmaları için izin verilip verilemeyeceğine, bu doyumun dış dünyada uygun bir zamana ve uygun koşullara ertelenip ertelenmeyeceğine ya da bu isteklere neden olan dürtülerin tamamen bastırılıp bastırılmıyacağına karar verir.

Eyleminde, kendi içinde bulunan ya da içine sonradan aldığı sürtüşmeler rol oynar, bu çatışmalar adeta onun eylemini yönetir. Çatışmaların çoğalması genel olarak “hoşnutsuzluk”a, “haz almama” ya, azalması da haz’za yol açar. Belki de çatışmalardan doğan gerilimin artışı değil de bu çatışmalarda olagelen değişikliklerin ritmiyle ilgili olarak “haz”ya da “haz olmıyan” doğar. BEN aslında hep haz’zı arar, hoşnutsuzluk’tan ise kaçır, kaçınmaya çalışır. Beklenen, öngörülen bir hoşnutsuzluk artışı, korku sinyali ile cevaplanır, bu hoşnutsuzluğun iç ya da dış nedeni “tehlike” olarak adlandırılır. Zaman zaman BEN, dış dünya ile olan bağlantısını çözer ve kendini uyku durumu dediğimiz duruma çeker, bu durumda da düzenini tamamen değiştirir. Bu uyku durumundan, BEN organizasyonunun, ruhsal enerjinin özel bir bölümünde oluştuğunu anlıyoruz.

ÜST-BEN (SUPER-EGO, ÜBER-ICH):

Uzun çocukluk döneminde, çocuk ailesinin yakın çevresinde ve onlara bağımlı olarak yaşarken, BEN’in içinde, anne-baba etkisini sürdüren bir başka bölüm oluşur, buna “ÜST-BEN” diyeceğiz. ÜST-BEN, BEN’den kendini ayırabildiği ve kendini BEN’e karşı bir güç olarak ortaya koyabildiği ölçüde üçüncü bir güç ortaya koyar. BEN, bu üçüncü gücü de hesaba katmak zorundadır.

BEN'in bir davranışı, ES'in, ÜST-BEN'in ve GERÇEKLİĞİN istekleri için aynı zamanda uygun ve yeterli ise, yani onların üçünün de isteklerini birbiriyle uzlaştırabiliyorsa, doğrudur. BEN ile ÜST-BEN'in birbiriyle ilişkisindeki ayrıntılar, ancak çocuğun ana babasıyla olan eski ilişkileri canlandırılarak anlaşılabilir.

ÜST-BEN'de ana-babanın etkisi, yalnız ana babanın kişisel varlıkları ile değil, fakat ana baba yoluyla devam eden aile, ırk, hatta ulus geleneklerinin etkisi ve bunlar yoluyla temsil edilen sosyal çevrenin isteklerinde kendini sürdürür. Aynı şekilde, ÜST-BEN, kişilik gelişimi sırasında, ana-babanın görevini sürdürenler ya da onların yerine geçenler (eğiticiler, toplumda örnek teşkil eden, toplumca hayranlık duyulan ideal tipler gibi) tarafından desteklenir.

ES ve ÜST-BEN birbirlerinden temelden ayrılmalarına karşın, geçmişten etkiler taşımaları ve bu etkileri temsil etmeleri yönünden benzerler. ES kalıtsal olanı, kendine miras kalmış olanı, ÜST-BEN de en önemli olarak, başkalarından devir alınanı temsil eder. Buna karşılık BEN, başlıca kendisinin yaşadığı ile, yaşantıları ile, yani güncel ve rastlantısal (arızî) olan ile belirlenir.

Ruhsal mekanizmanın bu genel şeması, insana ruhsal yapıda benze-yen yüksek hayvan türleri için de geçerli olabilir. İnsan gibi uzun süre ana babaya bağımlı bir çocukluk dönemi geçiren her varlıkta ÜST-BEN'i kabul edebiliriz. BEN ile ES ayırımı ise her halde vardır.

II. GÜDÜLER

Tek başlarına varlıkların (bireyin) asıl yaşam amacını ES'in gücü vurgular. Beraberinde getirdiği gereksinimlerin karşılanmasında ısrar eder. Kendini hayatta tutmak ve tehlikelerden doğan korkulardan korunmak gibi bir amacı yoktur. Bu, BEN'in görevidir. BEN aynı zamanda, dış dünyayı da gözeterek, doyumun en az tehlikeli ve en uygun olanını seçmekle yükümlüdür. ÜST-BEN, yeni gereksinimleri geçerli kılrsa bile, başlıca işi doyumların kısıtlanmasıdır. ES'in gereksinimlerinden doğan gerilimlerin arkasındaki güçlere içtepiler diyorduk. Bunlar ruhsal yaşama yönelmiş bedensel sistemleri temsil ederler. Her türlü eylemin, eninde sonunda nedeni bu dürtülerdir. Buna rağmen bu dürtüler doğadan bağımsızdır; her varlık ulaştığı bir duruma, o durumdan kopar kopmaz, o durum kendisine bıraktığı andan başlayarak gene geri dönmek için belli bir çaba gösterir, bu onun eriştiği ve bıraktığı her durum için geçerlidir. Demek ki, gündelik, sıradan örneklerden bile olsa sayılamayacak kadar çok dürtüden söz edebiliriz.

Bizim için bu çok çeşitli dürtüleri birkaç ana tepiyeye bağlamak olanağı bulunup bulunmadığı önemlidir. Dürtülerin hedeflerini, saptırma yolu ile değiştirebileceklerini ve birbirlerinin yerine geçebileceklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu geçiş, bir tepinin enerjisinin diğer bir tepiyeye geçmesiyle sağlanabiliyordu. Bu sözü edilen son durum henüz iyice anlaşılmamış bulunmaktadır. Uzun tereddüt ve düşüncelerden sonra iki ana güdü kabul etmeye karar verdik. *EROS güdüsü* ve *YOKETME (destrüksiyon) güdüsü*. Kendini sürdürme ve türünü sürdürme güdüsü ile, BEN sevgisi ve nesnel sevgi Eros tepisinin kapsamına girer. Birinci güdünün ereği giderek daha büyük birlikler meydana getirmek ve bunları öylece korumak, yani *BİRLİK*; diğerinin amacı ise, bağları çözmek, koparmak, ve böylece şeyleri tahrip etmektir. Yoketme güdüsünde en son amacın yaşayanı, canlı olanı anorganik duruma dönüştürme olduğunu düşünebiliriz, onun için bu dürtüyü *ÖLÜM dürtüsü* olarak da adlandırıyoruz.

Canlı olanın, cansız olandan daha sonra geldiğini ve cansız'dan çıktığını kabul edersek, ölüm dürtüsü de söz konusu edilen formüle, yani "daha önceki bir duruma geri dönmek" çabasına uymaktadır. Eros için aynı şeyi söyleyemeyeceğiz. Çünkü o zaman, canlı varlığın bir zamanlar bir birlik (bütün, Einheit) olduğu, sonradan parçalandığı ve şimdi de yeniden birleşme çabası gösterdiğini öngörmemiz gerekir*

Biyolojik işlevlerinde bu iki ana içtepi birbirine karşı ya da birbirini tamamlamış, birbirine geçmiş olarak yer alırlar. Yemek yemek, iç etme, bedenle birleştirme ereğiyle nesnenin parçalanmasıdır. Cinsel eylem, en içten bir birliği oluşturmak için bir çeşit saldırıda bulunmaktır. Bu iki ana içtepinin birlikte ve çatışarak işlev görmesi, yaşam belirtilerinin tüm renkliliğini doğurur. Canlılar alanından da öte, bu iki ana dürtünün analojisi bizi, anorganik alanda egemenliğini sürdüren çekme ve itme karşıt güçlerine yöneltir**

Bu içgüdülerin karışma oranlarındaki değişkenlikten elle tutulur sonuçlar çıkar. Cinsel saldırganlığın fazlaca olduğu bir karışımda, aşığı, zevk için öldüren bir kaatil olarak; saldırganlık etmenin dozunun az olduğu bir karışımda ise, çekingenlik ya da iktidarsızlığı görebiliriz.

Bu iki ana güdünün birinden birini ruhsal alanda bir bölüme sokmak olanağı yoktur, ikisi de her yerde bulunmalıdır. Biz başlangıç durumunu şöyle düşünebiliyoruz: BEN ve ES'in henüz ayrılmadığı sırada da *EROS* tüm kullanılabilir enerjisiyle mevcuttur, ki buna

* Şairler buna benzer şeyler düşünmüşlerdi .

** Dürtü ya da içtepilerin gücünü filozof Akragas'lı Empedokles da biliyordu.

bundan sonra LİBİDO diyeceğiz; ve LİBİDO'nun işi, aynı zamanda mevcut bulunan YOKETME güdüsünü nötralize etmektir. (Bu dürtünün enerjisi için henüz uygun bir terim bulamadık). Daha sonraları LİBİDO'nun yazgısını izlememiz mümkün olacak, fakat aynı şeyi YOKETME güdüsü için yapamayacağız.

Bu dürtü iç'te ölüm dürtüsü olarak yaşamını sürdürdüğü sürece sessizdir. Ancak dışa dönük olarak etkisini göstermeye başladığı anda açığa çıkar. Bu da bireyin sürekliliği için vazgeçilmez bir olgu olarak görünüyor. Kas sistemi bu bölümün hizmetinde iş görür. ÜST-BEN'in işe girmesi ile saldırganlık dürtüsünün hatırı sayılır bir kısmı BEN'in içinde durallaşır ve orada kendini tahrir etmeye yönelir. Bu, insanın kültür evrimi içinde kendine yüklendiği bir tehlikedir aslında. Saldırganlıktan alıkonulmak sağlık dışıdır, hastalığa yol açıcı niteliktedir. İnsanın alıkonulup kendine dönüşmüş saldırganlık krizlerini hatırlıyalım: öfke nöbetine tutulup saçlarını yolan ya da kendi yüzüne yumruklar indiren biri gibi. Aslında bu hareketler tercihan bir başkasına yöneltilecek hareketlerdir. Bir kısım kendine yönelmiş tahrir gücü, her halde ve durumda içte kalacaktır, bu bireyi öldürmeyi başarınca kadar böyle sürer. Bu da belki, o bireyin LİBİDO'su tükenince ya da bireyin aleyhine, bir yerlerde takılıp kalmışsa gerçekleşebilecektir. Böyle olunca, genel olarak, bireyin kendi iç çatışmalarından, türünün ise dış dünya ile sürdürdüğü başarısız savaşın sonuncunda, hele bu dünya o türün kazanmış olduğu uyumlara yetmeyecek değişikliklere uğramışsa, öldüğünü söyleyebiliriz.

LİBİDO'nun ES'de ve ÜST-BEN'deki süreçleri hakkında birşeyler söylemek güçtür. Bütün söyleyebileceğimiz, LİBİDO'nun kullanıma sunulmuş tüm malzemesinin başlangıçta BEN'de depolandığıdır. Bu duruma biz ilk narsistlik diyoruz. Bu durum, BEN'in nesnel imgeleri ve tasarımları LİBİDO ile 'istila' edip, narsist LİBİDO'yu nesnel LİBİDO'ya dönüştürmeye başlamasına dek sürer. Tüm yaşam boyunca, BEN bir büyük depo işlevi görür. Nesnelere bu depodan LİBİDO dalgaları gönderilir ve gereğinde tekrar geri alınıp depolanır. Ancak mutlak bir sevdalanma durumunda LİBİDO'nun tüm içeriği NESNE'ye yöneltilir, NESNE bir anlamda BEN'in yerini alır. Yaşam için önemli bir karakteristik, LİBİDO'nun hareketliliğidir, bir nesneden başka bir nesneye kolay aktarılabilirliğidir. Buna karşıt olarak, belli nesnelere durallaşmış ve genellikle yaşam boyu böyle kalan dural libido durumları da bulunmaktadır.